

Z literatury

Procházka A.

PAMĚTI BRNĚNSKÉHO PTÁČNÍKA

Editoři Hudec K., Pechová J. & Sutorová H.

Moravské zemské muzeum Brno, 2005

ISBN 80-7028-271-1

Koncem roku 2005 vycházejí s podporou nadace Veronika texty, které byly od roku 1964 uloženy v archivu zoologického oddělení Moravského zemského muzea. Autor textů Antonín Procházka na 49 stranách rukopisu popisoval historii brněnské čižby. Zaslouhou editorů knihy byly texty doplněny a upraveny pro vydání útlé knížečky, nenáročné avšak příjemné úpravy. Publikace je přímo nabytá nejrůznějšími informacemi, zkušenostmi a radami z prolínajících se oborů – čižby, historie a ornitologie, svědčí však rovněž o běžných lidských vztazích, životních osudech i těžkostech. Důvod k napsání (a vydání) publikace vyjádřil nejlépe sám autor: „*Poněvadž v současnosti tato záliba postupně mizí, mám za to, že historický záznam o minulosti nebude naprosto bez užitku také z toho důvodu, že čižbářství zdejší mělo svoji terminologii, jež zanikne s čižbou*“.

V úvodu autorem psaná osobní charakteristika, ačkoliv velice stručná, je působivě výstižná. Autor sám sebe hodnotí coby „*fanatik k volnosti a přírodě vůbec*“, který se snažil „*průběžně jak po celý život být v přírodě tělem i duší*“. Již to nutně násobí čtenářovu počáteční zvědavost a touhu se dozvědět více o autorových zkušenostech. A autor své zkušenosti ochotně a podrobně předává již v předmluvě a úvodních kapitolách „Kdo je ptáčník“ a „Na besedě u ptáčníka“. Tyto jsou psány nádherným brněnským dialektem a osobně jsem si je „vychutnal“ čtením téměř slovo od slova.

V hlavní části knihy se autor zaměřuje na popis všech způsobů chytání ptáčnícky zajímavých druhů v různých ročních obdobích. Popisuje rovněž zvyky a chování ptáků v přírodě, dopravu a manipulaci s odchycenými ptáky, ale také chov ptactva, jak autor píše – „*chytaného pro zpěv či na dodávku obchodům*“. Seznam ptáků je široký od běžně chytaných čížků, stehlíků, konopek, ččetek, pěnkav, křivek, tuhýků, zvonků, zvonohlíků, strnadů, dlasků, drozdů, špačků až po „*měkkozobé*“ lindušky, slavíky, rákosníky, střízlíky. Nechybí ani ptáci ze současného hlediska vzácní nebo pro kroužkovatele obtížně chytatelní – žluva, dudek, křepelka, skalník, skřivan, chocholouš. Autor popisuje rozličné způsoby odchytu, z hlediska historického zajímavé a některé dodnes využitelné při odchycích prováděných současnými kroužkovateli ptáků. Většinu těchto praktik však současná legislativa nedovoluje. Nejčastějším způsobem bylo zřejmě chytání na vějičku (lep) a autor se mu věnuje do podrobností. Popisuje však i další praktiky v odchycích, chytání na sovu, na potravu, na vodu, na hnízdo, na tah, na žíně nebo „*na cestu*“, do „*šábu*“, chycení ptáka „*v díře*“ nebo „*na štos*“, do sáčků, sítěk a sklopek.

Užitečný je terminologický slovník, který autor předkládá na konci svého textu. Je zde popsáno více než 80 čižbářských výrazů. Ačkoliv autor si je zřejmě vědom neúplnosti tohoto seznamu a v závěru dodává „a další nezapomenuté“ výrazy, přece je škoda, že zůstaly mimo seznam i některé termíny v textu uváděné. Jen namátkou uvádím *jiřice*, *žóžel*, *kletna*, *chytačka*, *kapsle*, *šítguma* ... Jako přílohu autor vypracoval místopis „Kde a jak se chytávalo“, obsahující bohatý seznam odchytových lokalit v okolí Brna s uvedením druhů chytaných ptáků a stručným popisem o stavu lokality v současnosti. Význam má zejména historický, zajímavý bude i pro znalce zdejších poměrů.

Ačkoliv je dnešní nazírání na ptáčníky vesměs negativní, autor se nesnaží o změnu tohoto pohledu. Pouze připomíná, že „*lidská bída omlouvá mnohé neetické lidské počínání*“, nebo „*jak ale vidíš na stromě místo drozda dvacet korun, seš lump a seš ztracené, protože přestals v lese vidět*“. Čižbáři jsou podle autora lidé, kteří „*našli v čižbě odpoutání od nízkosti společenské a tím všech stinných stránek ostatního svého života*“. Vyznačuje zde lidová zkušenost a moudrost, celoživotní i generační, ačkoliv „*Nemysi si, že co sme kópili vod našých dědóšků, je všechno dobrý ... Bez stínu není výrazu světla, to si pamatuj a furt se uč...*“ a „*keří fuglaři mají névětší úspěchy? Dycky jen ti co čumijó, pozorujó a přeměšljó.*“ S názory a zkušenostmi autora nemusí jistě každý souhlasit, avšak je zřejmé, že všechny zkušenosti jsou získané z trpělivého a vnímavého pozorování a zaznamenávání opakujících se jevů a procesů v přírodě.

V doslovu autor znovu oživil vzpomínky na dobu, kdy „*odhadovalo se pro Brno víc jak 200 čižbářů. Skončili, s nimi i početnost ptáků*“.

Na sedmi stranách v závěru publikace připojují editoři poznámky na témata „Historie čižby“, „Ptáci jako potrava“ a „Čižba na Brněnsku“. Popsán je vývoj odchytu ptáků od čižby až po odchty pro vědecké účely, důvody čižby a některá brněnská specifika. V těchto kapitolách mi chybí informace o současných a minulých zákonech na ochranu ptáků a jejich vývoji. Popisována jsou legislativní nařízení asi do roku 1870, další nejsou uvedena (vyjma citace F. Zdobnitzky 1915). V textu editorům uniklo a zůstalo nevysvětleno několik zastaralých nebo neznámých názvů ptáků, neodpovídající současnému názvosloví. Tak se zde dočteme na str. 48 o „vrabci skalním“ a vysvětlení, že se jedná o skalníka zpěvného nalezneme až na str. 54. Nevysvětleny zůstávají pojmy „drozd zpěvný (velký i malý)“ (str. 54), „slavík velký (uherský)“, „černý slavík“, „černé pták“ (str. 58 a 62) nebo „čermák malý“ (str. 62). Velmi cenný je soupis literatury o čižbě, který, jak píše editoři v úvodu, spolehlivě poslouží čtenářům s hlubším zájmem o věc jako zdroj dalšího poznání. V obrazové příloze jsou na čtyřech stranách kresby různých chytacích zařízení a čižbářských výjevů.

„*Brno a Vídeň jsou starými baštami ptáčnického sportu*“ je citován v závěru publikace F. Zdobnitzki (1915) a tak mne – východočecha – mimoděk napadá neodbytná a nezdůvodnitelná myšlenka o souvislosti brněnské čižby se skutečností, že z Brna a okolí nám bylo dáno – působilo a působí – tolik skvělých ornitologů.

Miloslav Hromádko

ISBN 80-86046-82-6